

Pobresa energètica. Anàlisi d'una realitat.

Miquel Turné Oliveras, arquitecte. Delegat del Vallès del COAC.

Un concepte nou. Una nova pobresa. Una pobresa estranyament diferent a la que coneixíem.

No podem dir que no hagi existit fins als darrers 10 anys, per que ens estaríem mentint, però si que ha sorgit a la llum amb més força, impulsada pels mitjans de comunicació de masses, desitjosos d'entonar el "mira que passa ara per culpa de tot el que heu fet". Són els pobres però no tant, els que no tenen un problema social associat al darrera.

Els afectats són gent que treballen o han treballat fins fa poc, no solen tenir problemes per pagar el lloguer del pis en que viuen o la hipoteca del mateix o ja el tenen en propietat, però un cop pagades les deutes contretes en altres temps passats de millors perspectives, han de decidir si mengen ells o els seus familiar, o si poden mantenir el confort tèrmic del seu habitatge. Així de simple però així de cruel.

Són un tipus de pobresa que queda fora de l'atenció dels serveis socials, per que segurament tenen les necessitats indispensables cobertes, ja que algú de la unitat familiar sol cobrar un sou encara que sigui mínim, o es autònom i va treballant. I evidentment, el serveis socials de les administracions públiques ha de solucionar altres problemes molt més greus, de més emergència social.

Si els analitzem, o si en viviu un cas proper, acostumen a ser gent amb estudis, que han tingut bons treballs, però que les circumstàncies de la vida, i sobretot el període de ja quasi 10 anys de crisi, els ha portat a una disminució accentuada dels seus ingressos. Normalment solen portar associats un excés d'endeutament, fruit d'una anterior època de mes poder adquisitiu, i d'una excessiva confiança en que les coses no canviarien en excés en els anys següents. Uns altres afectats són la gent gran, treballadors tota la vida, o vidus i vídues que no han treballat en el passat, que ara malviuen amb el subsidi del govern

És a partir d'aquest context en que podem plantejar quin paper podem tenir els arquitectes per posar en el nostre gra de sorra.

Si fem una mirada rapida, sabem que pobresa energètica, equival a no poder posar en règim de confort un habitatge. Per tant, som un dels majors col·lectius implicats. Portem anys reclamant que els habitatges no s'han de valorar només a partir de la eficiència dels sistemes que porten, sinó que també cal valorar la demanda energètica que presenten. Ara que tenim un tema del que parlar, sembla que seguim muts. Potser és el moment de liderar i donar la nostra opinió sobre el tema, i a poder ser, aportar solucions innovadores al mateix.

El planteig però, no es senzill. Potser cal replantejar la forma de pensar en els habitatges per trobar una resposta al problema.

A partir d'aquí se'm presenten una sèrie de dilemes:

- Sabem realment el que consumeix un habitatge quan el construïm o el reabilitem?
- Necessitem la totalitat de l'habitatge sempre?
- El regim de confort varia al llarg de l'any, cal que també variï la utilització dels espais al llarg de l'any?
- Podem fer unitats funcionals adaptables a diversos règims climàtics dins d'un únic habitatge?
- La rehabilitació en pobresa energètica pot ser assumible a baix cost?
- Les subvencions energètiques estan mal plantejades?

Estic segur que molts de nosaltres tenim respostes diverses a les preguntes anteriors, i potser és en la llibertat de pensament d'un congrés d'arquitectura, amb una format de debat i reflexió, que aquestes han de sorgir i intercanviar-se entre nosaltres per trobar una o múltiples solucions als problemes plantejats.

Evidentment estarem d'acord que sempre tindrem una visió subjectiva, ja que el regim de confort no és el mateix per a tothom, i que segurament estem parlant de la pobresa energètica en un context de mode de vida occidental, però crec que és un bon planteig per tal que els arquitectes ens impliquem en el tema, sense abandonar, evidentment, els problemes d'emergència social tant en la nostra societat com a tot en el món en global.

En el cas d'un excés de deute, el primer seria pensar de vendre l'habitatge i buscar-ne un altre o una altra situació que estigui més proper a la nostra nova situació econòmica, però en el cas de la pobresa energètica, aquest problema no es pot solucionar així. Sembla un contrasentit, però és realment el que passa. Posar a regim un habitatge ens costa pràcticament el mateix sigui petit o gran, sigui de compra o de lloguer, i pràcticament podríem dir que en qualsevol dels climes dels nostre entorn proper.

Això es degut bàsicament a les quotes fixes de connexió als serveis que ens cobren les companyies subministradores, però també degut a que el parc d'habitatges existent té una demanda energètica molt elevada, molt desfasada respecte a la normativa actual i a les demandes que li podem demanar als recursos existents al nostre planeta. I estic parlant de demanda, no d'eficiència.

Amb les premisses anteriors, podríem concloure que la pobresa energètica implica que;

- No és un problema d'emergència social, però si que pot provocar desconfort, problemes de salut i en alguns casos la mort.
- No té a veure amb el nivell d'estudis de les persones implicades.
- Son circumstancies fruit d'anteriors èpoques de més nivell adquisitiu en molts dels casos.
- No depenen de la tipologia d'habitatge en el que ens trobem, ja que els serveis solen tenir la mateixa carrega econòmica.
- Sol influir l'antiguitat de l'edifici, tot i que en general el parc immobiliari global és obsolet energèticament parlant.
- Les intervencions han de ser immediates, ja que si el problema persisteix pot crear seqüeles en els ocupants.
- Les intervencions han de ser de molt baix cost o subvencionades ja que no es pot agreujar el problema amb un cost addicional.
- Les intervencions han de tenir un retorn molt curt, a poder ser immediat, a la posada en marxa de les mesures.

Aquí és on crec que els arquitectes hi tenim molt a dir. Per solucionar aquestes premisses anteriors, cal segurament variar la encorsetada legislació actual i buscar formes imaginatives de concepció dels habitatges per tal de poder fer una ràpida adequació als paràmetres necessaris dels usuaris.

Segurament no podrem lluitar contra els costos energètics de connexió a les xarxes de serveis, però si que podem minimitzar-los fent una optimització de les demandes i dels consums.

El camp més prolífic del que estic parlant és segurament la rehabilitació, però, per què no pot ser també un nou començament per a l'obra nova. Estic parlant d'una obra que s'adapti a les noves demandes de la societat i que alhora s'adapti a les demandes del planeta. Fer compatible el confort per als usuaris amb el respecte mediambiental i la reducció de la petjada humana.

- Per que no podem plantejar un habitatge en que només es calefacti una estanca a l'hivern i tot el programa funcional es desenvolupi allà? Una estanca prou versàtil per acollir tots els usos d'un habitatge un període de temps temporal anual, i que la resta d'estances serveixin de coixí ambiental entre l'interior i l'exterior.
- Per que no podem plantejar que aquest habitatge pugui guanyar estances a mida que el clima és fa més suau? Per que no podem plantejar diversos nivells d'aïllament als tancaments per adaptar-se al clima canviant al llarg de tot l'any.
- Per que no podem plantejar que la façana mudi entre l'estiu i l'hivern? Per que no fer desaparèixer tancaments o posar-ne de desmuntables segons les necessitats energètiques de cada regim al llarg de l'any, tot i que això vagi en detriment de les ventilacions necessàries o la il·luminació. I aquests panells desmuntables poden ser totalment tècnics i alterar les façanes de l'edifici temporalment.
- Podem plantejar que aquestes mesures sigui absolutament gratuïtes en quan a la seva tramitació administrativa? Les administracions poden acceptar comunicats de projectes i atorgar-los amb llicència gratuïta per a l'usuari o subvencionada en la seva totalitat.
- L'urbanisme comunitari por ajudar a formalitzar elements compartits que permetin alliberar de la pressió energètica als usuaris? Es pot aprofitar l'urbanisme per crear punts de connexió entre usuaris per a la compartició de serveis comuns autogestionats que suposin una reducció dels consums necessaris per a posar a regim els habitatges, com poden ser l'autogeneració compartida o la simple implementació d'espais comuns de concentració de serveis necessaris.

En tots els casos, els arquitectes tenim moltes coses a dir, per la qual cosa us proposo que en debatem i aportem idees i inquietuds als problemes de la pobresa energètica, una pobresa arquitectònica si se'm permet l'expressió i la que hi tenim molt a dir, tant de la nostra vessant professional com a experts en totes les facetes dels habitatges, com des de la nostra vessant social, que no hem d'oblidar i que hem de fer valdre per poder tenir influència sobre les properes decisions en matèria d'habitatge.

Si som capaços de copsar la nova realitat energètica, entendre-la, debatre-la i donar-li una possible solució, serem escoltats sense cap mena de dubte. Segurament és el que la societat està esperant de nosaltres.